

Orta Aziýa we türkçülik: Çingiz hanyň nesli we ömrüniň soňky ýyllary

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Orta Aziýa we türkçülik: Çingiz hanyň nesli we ömrüniň soňky
ýyllary ORTA ASYA Ve TÜRKÇÜLÜK – 7:

Cengiz Han'ın Soyu Ve Son Yılları

■ CENGİZ HAN'IN SON YILLARI

Yıl 1219 Haziran ayı. Moğol-Türk ordusu Yaşam Savaşı'nın gereği Orta Asya'nın İslam merkezi olan Buhara şehrini ele geçirmiş. Buhara imamıyla Cengiz Han arasında bir diyalog kurulmuş. İmam Cengiz Han'a Mekke'deki Allah'ın evinden bahsederken, Cengiz Han da imama:

“Evrenin tamamı Tanrı'nın evidir. Gitmek için özel bir yeri belirlemeye ne gerek var!” yanıtını vermiştir (GROUSSET 1980: 238).

Moğol-Türk ordusunun ayak bastığı yerlerde Orta Çağ yapısı olan kapalı şehir kalesine son verilir. Göçebe yaşam tarzına has sonsuz özgürlüğün yanında, gerçekçiliği de benimseyen Cengiz Han'ın yasaları gündeme getirilir-uygulanır. Moğolların gizli tarihinde tanımı geçen bu yasalara göre, “Çinli eşek ile eşdeğer ulustur” (KURBAN 2007: 50).

Evrene özgü bu eşitlik anlayışından da anlaşılıyor ki, tüm ömrünü dürüstlük ve eşitlik uğruna bağışlamış olan Cengiz Han, Orta Asya'yı da kendi yurdu olarak algılıyor ve eşitlik-yaşam savaşını da bu yurdu uğruna yapıyordu. Zaten Cengiz Han 1219 yılındaki Buhara seferinden sonra Orta Asya'dan uzaklara gitmemiştir. 1223 yılında Talas nehri boylarını, 1225 yılında İrtiş nehri boylarını ziyaret eder. Çinlilerin ağır halde yenildiği 751 yılında cereyan eden Büyük Talas Savaşı'ndan

Cengiz Han'ın haberi var mıydı? Yurdu Kara Kurum'a dönerken Taşkent'te bir müddet duraklar. Taşkent civarındaki Çirçik sahilinde yol kurultayını yaparken, Çirçik'in kırmızını doya doya içmiştir (GROUSSET 1980 : 239). Orta Asya coğrafyasının başkenti olacak konumuna gelen bugünkü Taşkent, elbette Cengiz Han'ı unutacak değildir. Ölümü 1227 yılının 18 Ağustos'unda 72 yaşındayken gerçekleşen Cengiz Han ise, Orta Çağ tarihinin, Orta Asya coğrafyasının doğurduğu olağanüstü büyük realist bir şahsiyettir. Cengiz Han'ın savaşları hiçbir zaman İşgal savaşı olmamıştır. Cengiz Han'ın savaşları Orta Asya Uğruna yapılmış vatan savaşıdır-yaşam savaşıdır. Gezilerinde Orta Asya ötesinin Cengiz Han'ın dikkatini çekmediği yalın bir şekilde ortadadır. Ünlü komutan Subuday (1176-1248) 600 000 kişilik ordu başında Batı seferindeyken, Cengiz Han Orta Asya gezisinde ve geleceğin ünlü şehri Taşkent'tedir. Cengiz Han'ın dikkatini uzak seferler değil, yakın komşusu Orta Asya çekmiştir. Yanı sıra Cengiz Han, Çin'i en doğru tanıyan bir şahsiyet ki, Cengiz Han'ın yasalarına göre, "Çinli eşek ile eşdeğer bir ulustur" (KURBAN 2007: 50).

Cengiz Han Bugünkü Çin'in Kansu eyaletinde Tangutlara karşı seferde iken hastalanır ve ölür. Ceset hemen Moğolistan'a götürülüp, Onon ve Kerulen nehri kaynaklarının yakınında Burhan-Haldun Dağı'nda gömülür. Cesedin gömüldüğü yer belli değildir. Moğol geleneğine göre cesedin gömüldüğü yer gizlenir. Cengiz Han'dan sonra gelenler de bu dağlara gömülür ve oraya heykelleri dikilir. Cengiz Han'ın kişiliğine-kimliğine özgü olarak şu tanımlama yapıla bilir: Uzun boylu-geniş alınlı-uzun sakallı, savaşlardan hoşlansa da, gerçekteyse, insan öldürmekten hiçbir zaman zevk almayan bir şahsiyettir (MEYDAN LAROUSSE Cengiz Han maddesi).

Cengiz Han'ın hedefi, Moğol ve Türk denilen bu iki akraba ulustan oluşan güçlü bir devlet ve zengin bir Orta Asya vatanıdır. Cengiz Han'ın Yesüy ve Yesügen adlı iki Tatar kızı ile evlenmesi, Uygurlara olan güven ve saygısı-Onun Türkü ve Moğolu aynı vatana mensup, aynı tarihi yaşayan, aynı ulus olarak algılamasından kaynaklanır (GROUSSET 1980: 204). Zaten Cengiz Han, Barthold'un tespit ettiği gibi Kara Tatarlardandır

(TOGAN 1999: 413). Avrupalılar başta olmak üzere birçok uluslar Moğolları Tatarlar olarak adlandırıyor (MEYDAN LAROUSSE, Cengiz Han Maddesi).

Cengiz Han gezilerinde beraberinde götürdüğü Tatar eşleri Yesüy ve Yesügen'in adları dikkat çekicidir (GROUSSET 1980 : 204). Acaba bu adların Ahmet Yesevî'nin (ölüm-1166) doğduğu Yesiy şehriyle bir ilgisi var mıdır? Cengiz Han Taşkent seferindeyken, eşlerine olan sevgisi gereği, Taşkent yakınındaki bu şehrin adını, sefer hatırası gereği eşlerinin adı uğruna değiştirmesi mümkündür. Cengiz Han'ın Tatarlara olan yakınlığının gereği, Tatarlardan alıp büyüttüğü ŞİĞİ-KUTUKU adlı bir oğlu da varmış, bu kişi Cengiz Han'ın tüm yargı işlerinden sorumluymuş (GROUSSET 1980: 217)-(KURBAN 2014 : 75). Bu yakınlık gereği, Ahmet Yesevî'nin soyadını Cengiz Han vermiş olur. Sonradan bu şehrin adı Türkistan olarak değiştirilmiş olabilir. Bu günkü bu Türkistan şehri, Taşkent'ten 300 kilometre kadar kuzeydedir. Büyük ihtimal bu şehrin Yesüy adı, Ahmet Yesevî devrinden sonra Türkistan'a değiştirilmiştir. Timur'un Ahmet Yesevî uğruna yaptırdığı görkemli türbe buradadır.

İnsanlığı barındıran coğrafya ve tarih şahit ki, bu güne kadar İşgal Savaşlarının hiç biri kalıcı, emin bir ortam yaratamamıştır. Rusların İdil-Ural'dan, Çinlilerin Doğu Türkistan'dan kovulması zamana muhtaçtır... Günümüzün Türkçülüğü bu zaman uğruna savaşmaktadır. İnsanlık özgürlük kavramını benimsediği müddetçe, insanlık özgür yaşamaya haklıdır.

■ CENGİZ HAN'IN SOYU

Cengiz Han'ın ölümünden sonra, Cengiz Han'ın soyu tarafından yapılmış tüm savaşlar, Moğolların-Türklerin aleyhine sonuçlanmış yenilgi savaşlarıdır. Cengiz Han'ın soyundan Tugluk Timu'un (1329-1365) teşebbüsü ile tüm Türkistan İslamlaşır (DUGHLAT 1972: 15-KURBAN 1995: 2). Cengiz Han'ın torunu olan Kubilay'ın (1214-1294) rahat halde yönettiği Çin, Çinli olmayanlarla gittikçe rahat halde Çinlileşir. Çinlileşmektense, Moğolluğu tercih eden Çin'deki son Moğol

hanı Togan Timur 1368 yılında Pekin'i terk eder, Moğolistan'da bir Moğol olarak ölür (HOWORTH 1876: 329). Moğollar Türkistan'da Türkleşirler, fakat Çin'de Çinlileşmezler. Moğolların 1220 yılındaki Türkistan seferinde Türkler Moğolların müttefiki olur. Turfan İdikut Devleti'nin hanı Barçuk Art Tekin 10 000 kişilik ordusu ile Cengiz Han'ın seferine katılır. Türkistan Fars ve Arap kültürünün baskısından kurtulur, tekrar Türkleşir. Moğollar Çinlileşmemiş olduğu için, Onların Pekin'deki saltanatı kısa sürmüş 100 (1278-1368) yılı bile bulmamıştır. Moğollar, Moğolluklarını Pekin'deki saltanatından daha değerli ve yüksek tutmuşlardır. Cengiz Han'ın torunu Batu'nun (1204-1255) yönettiği Altın Orda devleti ise önce İslamlaşır-sonra Ruslaşır.

Tüm AVRASYA'yı kapsayan Büyük Moğol İmparatorluğu gibi bir düşüncenin sahibi olduğu iddia edilen Cengiz Han, eğer hayatta olsaydı, bu olmazı hiçbir zaman düşünmediğini söylerdi. Cengiz Han aklının ermediği hiçbir işi yapmamıştır. Cengiz Han'ın yaşamında "YENİLGİ" denilen bir kavram yoktur. Cengiz Han'dan günümüze kadar sağ selim gelebilmiş ideal ise, tarih boyunca hiçbir zaman sarsılmadan günümüze kadar gelebilmiş, Orta Asya'yı vatan yapan MOĞOL-TÜRK İŞ BİRLİĞİ. Dünyamızda Moğol-Türk ulusu kadar birbiriyle karışıp-bir ulus olarak birleşip yaşayan başka bir ulus yoktur. Olup biten bu toplumsal gerçek, Orta Asya'yı Türk-Moğol ortak vatanı, Türk-Moğol birliğini ise dünyayı titreten Pantürkizm ulusu yapmıştır. Bu olgunun bayraktarı ulu önder Cengiz Han'dır-ulu önder Atatürk'tür. Cengiz Han'ın insanlık tarihine kazandırdığı bu ulusal itibar sonsuzdur. Bu ideal birliğini yaşatabilmek biz Türkçülerin görevidir.

■ Cengiz Han Soyundan Son Bilgiler:

■ ALİHAN BÖKEYHAN (05.03.1866-27.09.1937) ve ÇOKAN VELİHANOĞLU (1835-1865)

Kazak Türkçü aydınları 1905 yılında Alaş Orda siyasi partisini kururlar. Bu kuruluşta Cengiz Han soyundan gelen Alihan Bökeyhan lider konumundadır. Ahmet Baytursun, Mustafa Çokay

gibi aydınlar Alihan Bökeyhan'ın arkasındadır. 1918 yılında Alaş Orda Devleti kurulur. Ne yazık ki Alihan Bökeyhan ve Ahmet Baytursun Stalin Devri kurbanlarındandır.

■ ÇOKAN VELİHANOĞLU

Yıl 1992 Temmuz ayı. Almatı şehrini gezerken, Fenler Akademisi parkına yerleştirilen Çokan Velihanoğlu'nun heykelini ziyaret etmiştim. Heykelin altındaki mermer duvara yazılı Çokan'ın şu sözlerini ezberledim: "Ulusun olgunlaşıp yükselmesi için önce özgürlük ile bilim gerekir"! Evet 100 yıllar önce Cengiz Han'ın aklından geçen ulus olabilmenin gereği "Türk-Moğol İşbirliği" ise, 100 yıllar sonra onun soyundan Çokan'ın söylediği ulus olabilmenin gereği özgürlük ile bilimdir. Alihan Bökeyhan gibi Çokan Velihanoğlu da Cengiz Han soyundandır.

Çokan kazaklar arasında modern dünya ile alaka kuran, böylece edindiği bilgi ve düşüncelerle halkının tarihine, kültürüne yeni bir gözle bakan ilk aydınlardan sayılır. Rus mekteplerinde çağına ait bilgileri öğrenmiş, Fransızca aracılığıyla Batı'nın bilim dünyasını ve düşüncelerini tanımıştır. O, elde ettiği bilgilerle, uzun zamandan beri derin bir uykuya dalmış, kendi kabuğuna çekilmiş, bozkır halkını uyandırmak, çağının bilgi ve kültür seviyesine yükselmek istiyordu. Fakat talih, bu asil insana çok kötü bir son hazırlamıştı, hayal kırıklığına uğradı, Genç yaşta öldü. Fakat "Keşfettiği" değerini herkesten önce kavrayarak bilim âlemine tanıttığı Manas Destanı, bozkır halkının yenileşme hamlelerine, ulusal kültür yolundaki hareketlerine ışık tuttu. Çokan Velihanoğlu Cengiz Han'ın soyundandır. Dedeleri arasında meşhur Kazak Hanı Ablay Han da vardır. Orta-Orda Kazaklarının Sultanı Velihan'ın torunudur. Babasının adı Cengiz'dir. Asıl adı Muhammed Hanefi'dir. Ata yurdu Kökçetav'da seçkin ve kültürlü bir zümre içinde, demokrat bir görüşle büyüdü. Tüm yaptıklarını 30 yıl gibi kısa bir ömre sığdırdı. O, Kazak boyunun tarihçisi, etnografı, folklorcusu ve eğitimcisi idi. Gençliği koyu bir ulusal atmosfer içinde geçti. Türküler,

destanlar, masallar ve halk hikayeleri dinleyerek büyüdü. “Kozı Körpeş Men Bayan Sulu” adlı trajik aşk hikâyesini ilk derleyen Çokan’dır. O, ilk Kazak ressamlarından. Bazı masal ve hikâyelerin mevzularıyla ilgili resimler çizmiştir. Başarılı bir tahsil hayatı vardır. Geleneğe göre “Han” çocuğu yedi ulusun dilini bilmelidir. Onun için Çokan Rusçayı, Arapçayı ve tüm Türkî dilleri iyi öğrendi. Babası Onu 1847 yılında 12 yaşındayken Ombı Omsk şehrine götürdü, Kadet Korpusu’na yazdırdı. Öğretmenleri daha 14-15 yaşlarındaki bu delikanlıya geleceğin bilgini gözüyle bakıyorlardı. Genç Çokan, bu sıralarda tarih ve coğrafya kitaplarını büyük bir şevkle okuyordu.

Yıl 1853 Kadet Korpusu’nu bitirip, atlı asker korneti (eski Rus ordusunda süvari teğmenliği) unvanını alır. Sibiry Kazak-Rus ordusuna 6. Suvari Alayı’na subay olarak tayin edilir. Çokan bu askerî görevini yaparken bürokrat, rüşvetçi ve müstemlekeci Rus subayları tarafından çok baskıya uğrar, sıkıntı çeker. Gördüğü zulüm ve adaletsizlik içinde bir eziklik yaşar.

Çokan, 1856 yılında M.M.Namentovskiy başkanlığındaki askerî-ilmî araştırma gezisine katılır. Gezi grubu Kırgız yurdunda-Issık Köl bölgesinde harita çalışmaları yapar. Bu vesileyle Çokan’ın ilmî çalışmaları için fırsat çıkmış olur. Onun Manas’la ilgilenmesi bu yıla rastlar. Manas’ın sefer yaptığı rivayet edilen İli Dağındaki şehrin harabelerini inceler. Kırgız boyunun şeceresini, şiirlerini, deyimlerini ve Manas Destanını tespit eder. Bu yüce eseri, öncede söylediğimiz gibi edebiyat dünyasına ilk tanıtan Çokan’dır. Destan’dan bazı kısımları Rusçaya çevirerek yayınlamıştır.

1856 yılında Çokan, Çin-Rus ticaret ve hudut meselelerini haletmek için Gulca şehrine giderek, bu görevi başarıyla yapar. Burada 3 ay kalır, sonra Ombı-Omsk’a döner.

1857 yılında Kaşgar, Aksu, Gulca’daki Türklerin Çin’e karşı ayaklanmalarını takip etmek için Alatav Kırgızlarının arasına gönderilir. Bu seyahati de birkaç eser yazmasına sebep olur. Issı Göl Seferinin Günlüğü, Çin İmparatorluğunun Batı Bölgesi ile Gulca Şehri, Kırgızlar Hakkında Yazılar gibi eserleri bu

sırada kaleme almıştır. Henüz 20 yaşında olan bir kimsenin böyle bilimsel ve önemli yazıları neşretmesi, Rusya ve Almanya'da takdirle karşılanır. Çokan'ın tarih ve coğrafya sahasındaki çalışmalarının şöhreti Petersburg ilim çevresinin dikkatini çeker, 20 yaşındaki bu dehayı 1857 yılının 27 Şubatında Rus Coğrafya Cemiyeti'nin asıl üyeliğine seçerler. 1858-1859 yıllarındaki Kaşgariye (Güney Doğu Türkistan) seyahati, Çokan'ın ilmî çalışmalarında yeni ufuklar açar. Avrupa bu güne kadar Kaşgariye coğrafyası, siyasî, içtimaî, medenî durumu hakkında bilgi sahibi değildi. İşte bu meçhul yurdun sırrını aleme açan Çokan'dır.

1 Ekim 1858'den 1859 yılının Mart ayı ortasına kadar Çokan, Kaşgar ve Altışehir'i (Güney doğu Türkistan) iyice araştırır. Halk arasında kendisine Rus ajanı denildiğini duyarak, 11 Mart 1859'da acele geri döner. Çokan'ın Kaşgar'dan getirdiği bilgi, hemen Almanya'da Almanca, 1865 yılında Londra'da İngilizce olarak basılır. Kazak âlimi böylece Avrupa'da da tanınmış olur. Çokan araştırmalarına dayanarak haritalar çizer, İngilizce, Almanca ve özellikle Fransızca'yı iyi bildiği için, yabancı haritaları da inceleyerek, bilim cemiyeti üyelerine Doğu Türkistan, Tanrı Dağları ve Kırgızistan konusunda konferanslar verir. Bu zeki ve sevimli hatip Petersburg bilim camiasıyla çabucak dostlaşır. Bu şehirde eski dostu Dostoyevski ile karşılaşır. Edebî-Felsefî-İçtimaî görüşleri aynı olduğu için samimiyetleri büyüktür.

Yıl 1864, Çokan, Güney Kazakistan'ı Rusya'ya bağlamak için yapılan askerî sefere çağrılır. Kazak halkını kana batıran bu sefer, Çokan'ın tüylerini ürpertir. Sonra Çokan askerî üniformalarını atarak, bir grup subay ile birlikte geriye Verni'ye dönerler. İşgal komutanlığının şikâyeti sonucu bunların çoğu cezalandırılır. Bu zulümden kaçan Çokan Türk boylarına sığınır. Zaten akciğer veremi olan bu genç bilgin, masum milletin katiline daha fazla dayanamayıp, Nisan 1865 yılında, elinden-yuvasından uzakta, 30 yaşında ölür.

Çokan'ın diğer eserleri şunlardır: Cungarya Denemeleri, Kazaklarda Şamanizm, Kazak Şecereleleri, Kazak Silahları, Ablay

Han.

Bugün Çin, Uygurları yok etmenin tüm yollarını denemektedir. Bu yolların başında, karşı koyan-sesini yükselten Uygurları öldürmek-hapsetmek, Uygurları Çinliler arasına dağıtmak, “çift dilli eğitim” uydurmasıyla Uygurların dilini yok etmek gelmektedir. Fakat bununla Uygurlar kolay kolay bitecek gibi görünmüyor. Çin işgalci askerlerinin Şarki Türkistan’a ayak bastığı 1755 yılından beri bu, Çin-Uygur ölüm kalım savaşı aralıksız devam etmektedir. Bu zaman içinde İsyanlar Yüzyılı (1757-1865) olarak bilinen olağanüstü bir devir de yaşanırken, bu devrin sonucu olarak Yakup Bey Devleti (1865), Kaşgar Şarki Türkistan Cumhuriyeti (1933), Gulca Şarki Türkistan Cumhuriyeti (1944) kurulmuştu. Fakat haddini bilmez, tarihten ders almayan açgözlü yırtıcı Çin, Şarki Türkistan’dan kolay kolay vazgeçecek gibi görünmüyor. Uluslararası ilişkilerinden destek arıyor, para gücüyle satın aldığı Uygur hainlerinin cinayetlerine sığınıyor.

İnsanlığın bugüne kadar çektiği tüm acıların kaynağı, yalanlar ile örtülmüş gizlilikte saklıdır. Çin Şarki Türkistan üzerindeki işgalci kimliğini gizlerken, bunun ancak Uygurları-Uygur ilkesini yok etmekle mümkün olacağını çok iyi biliyor ve bu sebeple bu yolda tüm gayretini sarf etmektedir. Fakat Çin’in işgalci kimliğinin en yalın kanıtı, kendisinin Şarki Türkistan için kullandığı Shin Cang (Yeni Toprak) adında saklıdır. Çin ne yaparsa yapsın, ister güç kullansın, ister hile yapsın, işgalci kimliğini gizlemekten yoksundur. Gizlilik bitecekse, gizliliğe sığınmış güç de elbette yok olacaktır ki, bunun şahidi tarihtir. Tarih ve tarih ile aydınlatılmış insanlığın bilinci, karşı koyulamayacak-yok edilemeyecek öyle bir güç ki, tüm gizlilikler, tüm yalanlar ve tüm haksızlıklar bu güç karşısında yenilmeye mahkumdur. Gerçekler (hakikatler) kimsenin iznine muhtaç olamadan dünyayı gezer, kimsenin iznine muhtaç olmadan gücünü uygular. Buna bilimin gücü denilir. Onun içindir ki, dogmaların-diktatörlerin en korktuğu şey-bilimdir. Çokan diyor ki, “İslam medeniyeti, yeni Avrupa fikir sistemlerinin kabulünü engelliyor” (TOGAN 1981: 272).

Uygur ulusçularının ş u günlerde yapacağı iş , tüm olasılıklardan yararlanıp, yurt içinde ve yurt dışında istiklal seslerini yükseltmektir. Bu seslerin birikimi zamanla mutlaka güce dönüşecektir. Dünyamızın yarış-rekabet ve bir savaş alanı olduğu düşünülürse, uluslar, verdiği kurbanları kadar bağımsız-özgür yaşamaya haklıdırlar. Buna yaşam için savaş kanunu denilir. Hiçbir birey ve hiçbir ulus bu kanunun dışında yaşamını sürdüremez. Savaşı göze alamayanların-yenilenlerin-zayıfların yaşama hakkı yoktur. Dünyamız güçlünün aynı zamanda haklının yaşayabileceği dünyadır.

ÜLKÜM-İLKEM ESEN OLSUN!-"YA İSTİKLAL, YA ÖLÜM!"

■ ELVEDA VATAN!

*Kurguyum uşti kolumdin,
Nerde mihmandur bugün.
Dehli bermengler yarimga
Köngli perişandur bugün.*

"Şahinim uştu elimden
Nerde konaklar bugün
Üzmeyin nazlı yar
Gönlü kırktır bugün..."
(Bir Uygur manisi)

(TÖRE Dergisi, Mayıs 1982)

■ SONUÇ

Türklüğün ezelî ve ebedî vatani-Anadolu ve Orta Asya'dır.
Türklüğün ezelî ve ebedî ilkesi-Pantürkizmdir. Türklüğün ezelî ve ebedî düşmanı-Arap, Urus ve Çin'dir.

İklil KURBAN.

■ KAYNAKÇA

- ♦ ALMAS, Turgun, Uygurlar, Ankara 2017.
- ♦ ANSEKLOPEDİ, Meydan Larousse,İstanbul 1987.

- ◆ ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK, AXIS, İstanbul 2000.
- ◆ ÇULPAN, Stalin Devri Kurbanı, kitap-Yene Aldım Sazımını, yazı- "Edebiyat Nedir" Taşkent 1991.
- ◆ ERGİN, Muharrem, Orhun Abideleri, İstanbul 1980.
- ◆ GOBEYDULLİN, Gaziz-Stalin Devri Kurbanı-Tarixi Sexifeler Açılğanda (Tatar Tarihi), Kazan 1989.
- ◆ GROUSSET, Rene, Bozkır İmparatorluğu (Atilla-Cengiz Han-Timur), İstanbul 1980.
- ◆ KAFESOĞLU, İbrahim "Uygurlar", İstanbul 1968.
- ◆ KURAT, Akdes Nimet, Türk Kavimleri ve Devletleri, Ankara 2019.
- ◆ KURBAN, İklil, "Çokan Velihanoğlu (1835-1865)" KARDEŞ EDEBİYATLAR, Erzurum 1982, sayı 2.
- ◆ KURBAN, İklil, "ELVEDA VATAN" TÖRE Dergisi, Mayıs 1982, sayı 132, Ankara.
- ◆ KURBAN, İklil, Şarki Türkstan Cumhuriyeti, Ankara 1992.
- ◆ KURBAN, İklil, TÜRK KÜLTÜRÜ, "Türk Şehirlerinde Doksan Gün" sayı 357, Ankara 1993.
- ◆ KURBAN, İklil, TÜRK KÜLTÜRÜ, "Türk Lehçelerinin Karşılaştırma Yolu ile Öğretilmesi Hakkında" sayı 382, Ankara 1995.
- ◆ KURBAN, İklil, Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü, Ankara 1995.
- ◆ KURBAN, İklil, Doğu Türkistan İçin Savaş, Ankara 1995.
- ◆ KURBAN, İklil, Yaşlı Tarihin Yankısı, İstanbul 2014.
- ◆ KURBAN, İklil, Gerçekler ve Yalanlar (Anılar-Yansımalar 1943-2007) Ankara 2007.
- ◆ MEYDAN LAROUSSE, Göktürkler Maddesi.
- ◆ MCLYNN, Frank, Genghis KHAN, THE MAN WHO CONQUERED THE WORLD (Dünyayı İşgal Eden Adam) London 2015.
- ◆ Pantürkizm Medeniyeti Hakkında Araştırmalar, Ürümçi 2000.
- ◆ PLÉTNÉVA, S. A. Hazari (Hazarlar), Moskova 1976.
- ◆ SADRI, Roostam, "The Islamic Republic of Eastern Turkestan : A Commemorative Review" Londra 1984.
- ◆ TAŞKENT Ensiklopedya, Taşkent 1992.
- ◆ TDK, Türkçe Sözlük, Ankara 2005.
- ◆ TOGAN, Zeki Velidi, Hatıralar, Ankara 1999.
- ◆ TOGAN, Zeki Velidi, Türklüğün Mukadderatı. İkinci baskı,

İstanbul 1977. Taryhy makalalar